

ECCCE ORGANVM!

20

oktober 2020

Ars organi Sloveniae

Vsebina / Contents

Podobe orgel območja škofije Murska Sobota
med leti 1991 in 1993 [3]

Andrej Ferdinand Malahovski - novi podatki v letu 2020 [23]

Orglarska rodbina Jäger in
baročna orglarska delavnica v Ormožu [45]

Naslovnica / Cover: Bogojina, Angster, 1943 (foto M. Rola, 1992).

ECCE ORGANVM!

Obvestila Ars organi Sloveniae
ISSN 2463-9397

20 - oktober 2020

<http://glej.orgle.si/>

Izdaja Društvo Jarina Bohinj
Pripravil in uredil Jurij Dobravec

Besedilo, ilustracije in oblika so avtorske. Uporaba dovoljena samo po predhodnem dovoljenju.

www.arsors.org

Podobe orgel območja škofije Murska Sobota med leti 1991 in 1993

Marijan Rola

Dekanija Lendava

1. Beltinci. Na koru v Beltincih imajo orgle, ki jih je naredila Madžarska firma: Angster J. es Fia. iz Pecsett. Ohranjeno je samo ohišje, igralnik je odstranjen. Traktura je bila pnevmatska.

2. Bogojina. Leta 1943 so v bogojinsko cerkev dobili za tisti čas odlične orgle, ki jih je naredila madžarska firma Angster Forset Fia, orgona es Harmoniumgyar R-T. Pecs. Nastale so kot delo 1273. Imajo 22 registrov in dva manuala. Zaradi svojevrstne zgradbe cerkve so orgle postavljene na kor nad staro cerkev. V novo cerkev je obrnjeno v eni lini prospektno piščalje, v drugi lini je igralnik. Orgelski zvok zelo slabo in zadušeno prodira v cerkev. Traktura je pnevmatska. Nad glavnimi manubriji so dodatni za proste kombinacije. Manual vsebuje štiri in pol oktave, pedal dve celi in pol. Nad pedalom je pedalka za avtomatsko odpiranje registrov. Orgle so potrebne obnove, ker je traktura popolnoma odpovedala.

Marijan Rola je na mariborskem oddelku Teološke fakultete diplomiral leta 1989 z naslovom naloge *Orgle v dekaniji Maribor*. V vsaki cerkvi z orglami je iz arhivskih dokumentov na kratko povzel znane podatke o orgelski preteklosti, obstoječe orgle opisal ter navedel dispozicijo registrov in tehnične značilnosti. Kot mlad duhovnik je popise sistematično nadaljeval po ostalih dekanijah takratne Mariborske škofije. Besedilo večjega dela svojih izsledkov je objavil v sedemnajstih prispevkih revije *Cerkveni glasbenik*, letnik 85 in 86. Nekaj dekanij je ostalo v tipkopisu, med drugim tudi dve iz sedanje murskosoboške škofije. Ob popisih je orgle tudi sistematično fotografiral, praviloma pročelje in igralnik, neredko tudi kakšne detajle in notranjost. Doslej neobjavljeno slikovno gradivo je zgodovinsko pomembno zlasti za cerkve, kjer so v zadnjih desetletjih orgle menjali ali spreminjali.

I Manual

- 01 Fafuvala 8'
- 02 Quintazó 8'
- 03 Eolharfa 2 s, 8'
- 04 Zergehürt 4'
- 05 Svjácifavola 4'
- 06 Ejihürt 2'
- 07 Tercfuvala 1 3/5'
- 08 Kisquinta 1 1/3'
- 09 Cimbel 3 s 2/3
- 10 Göbehürt 8'

II Manual

- 11 Vilagos fődött 16'
- 12 Principal 8'
- 13 Gövesfuvala 2'
- 14 Octava 4'
- 15 Nazát 2 2/3'
- 16 Kupakosfavola 8'
- 17 Mixtura 5 s 2'

Pedal

- 18 Subbass 16'
- 19 Kontrabass 16'
- 20 Octavbass 8'
- 21 Fedettihürt 8'
- 22 Oroszhürt 4'

3. Črenovci. Najstarejši zapis pravi, da je prve orgle za to cerkev leta 1880 naredil Mihael Krainc. Imele so deset registrov in en manual. Ob koncu prve svetovne vojne je vojaška oblast pobrala iz orgel vse cinaste piščali. Nove piščali je po vojni nabavil župnik Jožef Cačič, ki je dal orgle povečati za štiri registre. Leta 1948 je orgle generalno očistil in popravil Ivan Konečnik iz Šmartnega pri Slovenj Gradcu. Sredi 50-ih let so orgle popolnoma utihnile. Za rekonstrukcijo in povečavo starih orgel so leta 1992 naprosili Škofijsko orglarsko delavnico iz Maribora. Strokovno je delo vodil orglarski mojster Gerhard Schmidt iz Kaufbeuerna na Bavarskem. Orgle so povečane za hrbtni pozitiv s šestimi novimi registri. Dobile so nov dvomaterialni igralnik, ki je v sredini kora. Traktura je mehanska s sapnicami na poteg.

I manual

- 01 Gedeckt 8'
- 02 Principal 4'
- 03 Pommer 2'
- 04 Terca 1 3/5'
- 05 Cymbel III
- 06 Oboa 8'

II manual

- 07 Principal 8'
- 08 Holzflöte 8'
- 09 Koppel 8'
- 10 Salizional 8'
- 11 Holzflöte 4'
- 12 Doppelflöte 4'
- 13 Octava 4'
- 14 Nasat 2 2/3'
- 15 Superoctava 2'
- 16 Mixtura

Pedal

- 17 Subbass 16'
- 18 Principalbass 8'
- 19 Cello 8'
- 20 Choralbas 4'

4. Dobrovnik. Orgle je naredila madžarska firma Angster J. Fia. Letnica izdelave ni znana. Traktura je pnevmatska. Igralnik je v sredini kora.

Manual

- 01 Principal 8'
- 02 Gamba 8'
- 03 Flauto tibia 8'
- 04 Silvestrina 8'
- 05 Flauto traverso 4'
- 06 Principal octav 4'
- 07 Super octav 2'
- 08 Mixtura 3-4 2 2/3'

Pedal

- 09 Subbass 16
- 10 Aperto bass 8'

8. Lendava. Orgle je naredila madžarska firma Angster J. Fia, in sicer okrog leta 1901. Traktura je pnevmatska. Drugi manual je v žaluzijah. Manual vsebuje štiri in pol oktave, pedal dve celi in ton d. Igralnik je pred orglami v korni ograji.

I Manual

- 01 Bordon 16'
- 02 Principal 8'
- 03 Gamba 8'
- 04 Flüte harm 8'
- 05 Flauta 4'
- 06 Octav 4'
- 07 Superoctav 2'
- 08 Mixtura 2 2/3'

II Manual

- 09 Salicional 8'
- 10 Silvestriva 8'
- 11 Fl. tibia 8'
- 12 Fl. Travers 4'

Pedal

- 13 Subbass 16'
- 14 Violon 16'
- 15 Flauta bass 8'
- 16 Cello 8'

10. Turnišče. Leta 1940 je naredil orgle Franc Jenko iz Šentvida nad Ljubljano. To je njegov 37. opus. Igralnik je pred orglami. Traktura je pnevmatska.

I Manual

- 01 Burdon 16'
- 02 Principal 8'
- 03 Koncertna viola 8'
- 04 Flavta 8'
- 05 Dulcian 8'
- 06 Octava 4'
- 07 Cevna fl. 4'
- 08 Mixtur 4-5'

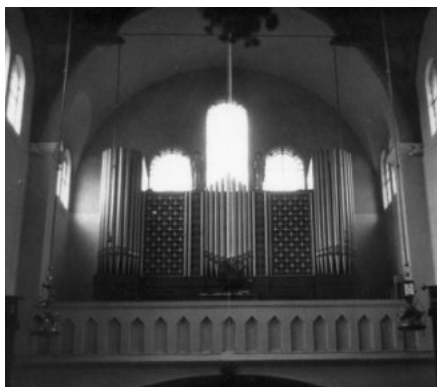
II Manual

- 09 Vox coelestis 8'

- 10 Burdonček 8'
- 11 Viol. principal 8'
- 12 Fugara 4'
- 13 Kvinta 2 2/3'
- 14 Flautino 2'
- 15 Terza 1 3/5'

Pedal

- 16 Subbass 16'
- 17 Principalbass 16'
- 18 Burdonal 8'
- 19 Octavbas 8'

11. Velika Polana. Leta 1926 je naredil orgle Josip Brandl iz Maribora kot opus 126. Traktura je pnevmatska.

Manual

- 01 Principal 8'
- 02 Bordun 8'
- 03 Salicional 8'
- 04 Unda maris 8'
- 05 Flavta 4'
- 06 Doublette 2 2/3'

Pedal

- 07 Subbass 16'

Dekanija Ljutomer

1. Apače: Župnijska cerkev Marijinega Vnebovzjetja. V župnijski cerkvi v Apačah je naredila orgle priznana delavnica bratov Rieger v Ja grndorfu v Šleziji. Te so edine orgle te delavnice v celotni vzhodni Sloveniji. Narejene so bile kot opus 158. Igralnik je pred orglami v korni ograji. Registri so nad klaviaturami. Ohišje je za igralnikom, razdeljeno v tri polja. Srednje prospektne piščali so višje od stranskih. Kdaj so bile orgle narejene, ne vemo. Po vsej verjetnosti okrog leta 1910. Celotna traktura je pnevmatska.

I Manual

- 01 Bordun 16'
- 02 Principal 8'
- 03 Salicional 8'
- 04 Gedeckt 8'
- 05 Oktave 4'
- 06 Dolce 4'
- 07 Mixtur 4'

II Manual

- 08 Gamba 8'
- 09 Rohrflöte 8'
- 10 Flöte 4'

Pedal

- 11 Subbass 16'
- 12 Cello 8'

2. Cezanjevci: Župnijska cerkev sv. Roka in Sebastijana.

Josip Brandl je leta 1905 naredil orgle za župnijsko cerkev v Cezanjevcih. Kupljene so bile za 1200 kron in so 24. Brandlovo delo. Registrov je pet. Igralnik je na desni strani instrumenta, vgrajen v samo ohišje. Traktura je pnevmatska. Orgle so ob korni ograji.

Manual

- 01 Principal 8'
- 02 Gamba 8'
- 03 Gedeckt 8'
- 04 Oktave 4'

Pedal

- 05 Subbass 16'

3. Gornja Radgona: Župnijska cerkev sv. Petra.

Po vsej verjetnosti je cerkev v Radgoni imela orgle že pred Brandlovimi, vendar o tem kronika ne poroča. Nove orgle je Brandl naredil za to cerkev leta 1900 za 2400 goldinarjev. Že čez sedem let jih je moral popravljati.¹ Tako jim je dodal nov igralnik s posebnim odpiranjem registrov, kot to najdemo v njegovih orglah v Malečniku. Nad zgornjo klaviaturo je majhna klaviatura. Če se dotaknemo tipke, se odpre register. Samo ohišje je zelo veliko, tako da zavzema celoten srednji kor. Igralnik je v korni ograji, v njem pa so na sprednji strani piščali, ki so zgolj

za dekoracijo. Instrument redno popravljajo, tako da je v dobrem stanju. Celotna traktura je pnevmatska.

I Manual

- 01 Bordun 16'
- 02 Principal 8'
- 03 Gamba 8'
- 04 Oktave 4'
- 05 Rohrfloete 4'
- 06 Mixtur IV

II Manual

- 07 Flut harmonique 8'
- 08 Vox coelestis 8'
- 09 Traversfloete 4'

Pedal

- 10 Subbass 16'
- 11 Oktavbas 8'
- 12 Celloe8'

4. Kapela pri Radencih: Župnijska cerkev sv. Marije Magdalene. Orgle je naredil Josip Otonič leta 1832, kot lahko preberemo v orgelski sapnici. Te orgle so ene najdragocenejših v Ljutomerski dekaniji. Njihova zgradba in čas, v katerem so nastale, nam kažejo na barok. Obseg tipk v manualu je C/F-f3, v pedalu pa C/F-g. Igralnik je na desni strani, vgrajen v samo ohišje. Pojav igralnika na desni strani je na Štajerskem zelo pogost, zato nekateri celo imenujejo ta način štajerski. Po mnenju Milka Bizjaka register salicional ni originalen. Orgle so uporabne, vendar potrebne popravila. Traktura je mehanska s sapnicami na poteg.

Manual

- 01 Portun 8'
- 02 Salicional 8'
- 03 Copula 8'
- 04 Copula 4'
- 05 Principal 4'
- 06 Quint 2 2/3'
- 07 Oktava 2'
- 08 Mixtur 1 1/3'

Pedal

- 09 Subbass 16'
- 10 Principalbass 8'
- 11 Oktavbass 4'

5. Križevci pri Ljutomeru: Župnijska cerkev Povišanja sv. Križa. Prvotne orgle v tej cerkvi so bile iz leta 1795. Imele so en manual, pedal in devet registrov. Kdo jih je naredil, ne vemo. V knjižici *Orgle v cerkvah Lavantinske škofije* je zapisano, da je po vsej verjetnosti križevske in jurjevske orgle naredil isti mojster. To bi bilo sicer možno, ker so jurjevske nastale leta 1796, križevske pa leto prej. Po tej teoriji bi križevske orgle naredil Josip Otonič. Leta 1916 je za to cerkev naredil nove orgle Josip Brandl iz Maribora kot svoje 119. delo. Narejene so v obliki dveh stolpičev, ki sta na vsaki strani kora. Igralnik je spredaj, v sredini kora. Traktura je pnevmatska. Kot pri vseh Brandlovih orglah tudi ta manualna klaviatura obsega štiri oktave in pol, pedalna pa dve in tipko d1. Orgel so trenutno v popravilu v mariborski Škofijski orglarski delavnici.

I Manual
 01 Principal 8'
 02 Salicional 8'
 03 Gamba 8'
 04 Gedeckt 8'
 05 Oktave 4'
 06 Floete 4'
 07 Mixtur 2 2/3'

II Manual
 08 Geigenprincipal 8'
 09 Harmonique 8'
 10 Aeoline 8'
 11 Vox coelestis 8'
 12 Viola 4'

Pedal
 13 Subbass 16'
 14 Cello 8'

6. Ljutomer: Župnijska cerkev sv. Janeza Krstnika.

Prvi zapis o orglah v ljutomerski cerkvi zasledimo že leta 1688. Tedaj so delali novo cerkev in zato so oltarje in orgle iz stare cerkve shranili.⁴ Po vsej verjetnosti je bil to pozitiv, ki so ga lahko prenašali. Nove orgle so dobili šele leta 1737, in sicer jih je naredil Jurij Mitteregger v Gradcu za 300 goldinarjev. Imele so 12 registrov.⁵ Te so služile do leta 1901, ko je cerkev pogorela. Tedanji župnik je še isto leto naročil nove orgle pri tedaj znanem in za tisti čas zelo priznanem orglarju Brandlu v Mariboru. Naslednje leto je bil instrument postavljen na kor. Imele so 14 registrov in so stale 6000 kron. Igralnik je spreadaj. Traktura je pnevmatska. Manuala imata štiri in pol oktave, pedal pa dve in d1. Na pobudo domačega župnika so te orgle letos popolnoma obnovili. Dodali so nov igralnik in štiri registre, in sicer: piccolo 2', oboa 8', in sesquialtera 1 3/5' v manualu ter fagot 16' v pedalu. Orgle je obnovil Anton Jenko iz Ljubljane. Obnovo sta plačala dobrotnika iz Nemčije.

I Manual
 01 Bordun 16'
 02 Principal 8'
 03 Gamba 8'

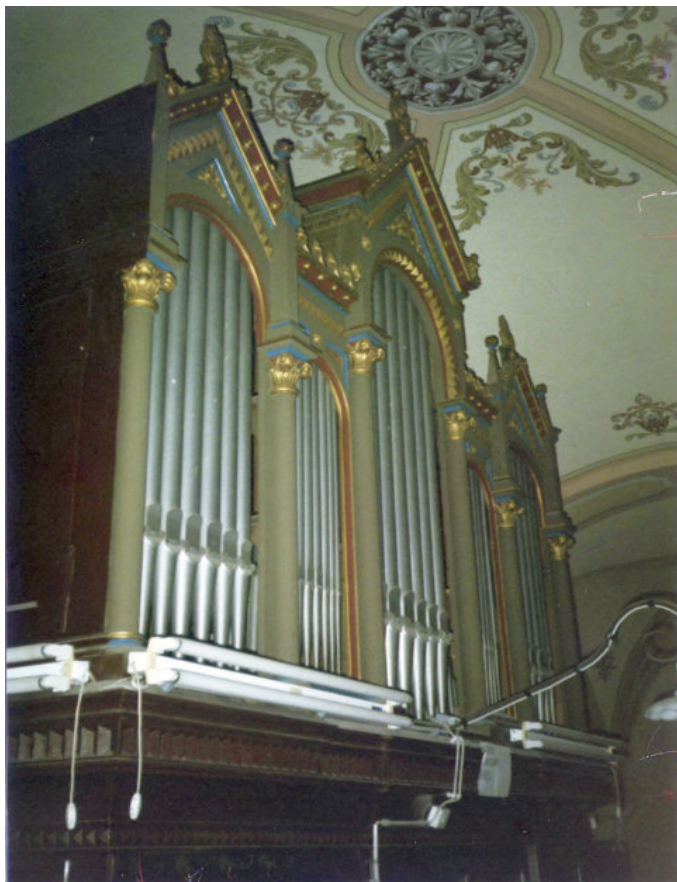
04 Floete 8'
05 Oktave 4'
06 Floete 4'
07 Mixtur 2 2/3'

II Manual

08 Geigenprincipal 8'
09 Lieblich Gedeckt 8'
10 Salicional 8'
11 Viola 4'

Pedal

12 Subbass 16'
13 Oktavbass 8'
14 Celloe 8'

Podružnica sv. Ane na Podgradju. V cerkvi sv. Ane so imeli orgle, o katerih so leta 1911 zapisali, "da so že zelo stare". Ker je cerkev zelo vlažna, so pred 30 leti odpovedale in tako so jih odstranili iz cerkve.

7. Mala nedelja:

Župnijska cerkev sv.

Trojice. Najstarejši zapis o orglah v tej cerkvi nam

poroča, da so stare orgle prodali leta 1810 Središčanom za 300 goldinarjev.

Istega leta so kupili nove orgle v Gradcu pri mojstru Ludviku Grossu.

Imele so osem registrov. Leta 1923 so te orgle popolnoma odpovedale in morali so nabaviti nove, katere so

naročili pri mariborskem orglarju Josipu Brandlu. Imajo sedem registrov. Dispozicija registrov je

romantična, saj so od sedmih registrov kar štirje 8-čveljski. Traktura je pnevmatska. Nastale so kot 122. Brandlovo delo.

Manual

01 Principal 8'

02 Gemshorn 8'

03 Gedeckt 8'

04 Salicional 8'

05 Traversfloete 4'

06 Doublette 2 2/3'

Pedal

07 Subbass 16'

8. Sv. Jurij ob Ščavnici: Župnijska cerkev sv. Jurija.

Leta 1796 je Josip Otonič naredil orgle za župnijsko cerkev sv. Jurija ob Ščavnici. Dokument najdemo v orgelski sapnici. Imajo deset registrov, vendar niso vsi originalni. Tako pravi Milko Bizjak, da sta bila gamba in salicional kasenje dodana.⁸ Igralnik je na desni strani instrumenta, vgrajen v

samo ohišje. Kot pri vseh orglah tistega časa je spodnja oktava v manualu in pedalu skrajšana. Traktura je mehanska s sapnicami na poteg. Orgle pri Sv. Juriju spadajo v dobo, ko smo Slovenci dobili več dragocenih cerkvenih instrumentov in se s tem lahko ponašamo

tudi zunaj meja.

Manual

- 01 Gamba 8'
- 02 Salicional 8'
- 03 Copula 8'
- 04 Copula 4'
- 05 Oktav 4'
- 06 Superoktav 2'
- 07 Mixtur III

Pedal

- 08 Subbass 16'
- 09 Oktavbass 8'
- 10 Flautoc4'

Podružnica sv. Duha na Stari Gori. V sapnici orgel pri Sv. Duhu je podpisan Andreas Mitterreiter iz Gradca. Po mnenju Milka Bizjaka je orglar leta 1732 orgle samo predelal, ne pa naredil. To sklepa po tem, ker je dispozicija omenjenih orgel podobna onim, ki so v minoristiški cerkvi v Bruck an der Mur v Avstriji. Izdelovca obeh orgel sta bila iz iste rodbine. Igralnik je vgrajen na desni strani ohišja in se zapre z dvojnimi vratci. Manubriji so nameščeni vodoravno nad notnim pultom. Blokirana sta dva manubrija in tudi prospektne piščali niso več izvirne. Spodnji oktavi v manualu in pedalu sta skrajšani. Do leta 1796 so bile te orgle v župnijski cerkvi sv. Jurija ob Ščavnici.

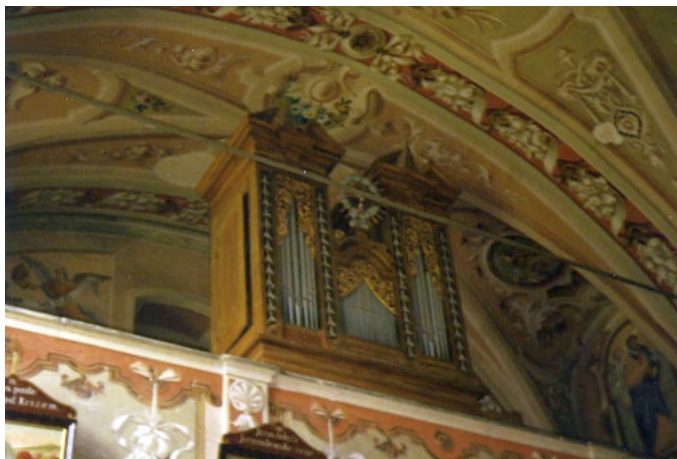
Manual

- 01 Copula 8'
- 02 Copula 4'
- 03 Principal 4'
- 04 Oktav 2'
- 05 Quint 1 1/3'
- 06 Superoktav 1'
- 07 Mixtur III

Pedal

- 08 Subbass 16'
- 09 Principalbass 8'
- 10 Oktavbass 4'

9. Veržej: Župnijska cerkev sv. Mihaela. V letih med 1870 in 1880 so v Veržēju dobili nove orgle, katere je naredil Adalbert Kafka iz Maribora. Imele so en manual, pedal in deset registrov. Traktura je bila mehanska s sapnicami na poteg. O teh orglah imamo izjemoma daljše poročilo v Cerkvenem glasbeniku: "Naše orgle so bile postavljene dne 30. marca 1870 po orglarskem mojstru Adalbertu Kafki v Mariboru, kot je v njihovi notranjosti zabeleženo. Starejši rod še pomni, da so šli štirje vozniki po nje. Ko so se od doma odpravljali, je bilo najlepše vreme, nazaj grede pa sta jih sneg in dež preganjala. - Manual je s sedmimi, pedal s tremi registr. Sicer so manualne sapnice pripravljene za osem registrov, ena smučka je zabita, vendar ima manual že prvotno samo sedem registrov. Prvotna dispozicija - označena do lani na reg. potezah - jim je bila:

Manual	06 Octav 2'
01 Gedeckt 8'	07 Mikstura III
02 Bordunfloete 8'	Pedal
03 Principal 4'	08 Basson 8'
04 Rohrfloete 4'	09 Quintbass 5 1/3'
05 Spitzfloete 4'	10 Octavbas 4'

Torej vsi spremeni, ki pridejo kot kovinasti v poštev, so 4-čveljski, le leseni so 8-čveljski. Vendar pa naročniki orgel niso bili menda z njimi zadovoljni, kajti namesto Spitzfloete 4', kot je bila na potezi oznaka, je stal spremen Viola di Gamba 8'. Soditi je, da jo je bil

mojster primoran ne dolgo po predaji orgel na novo vstaviti. V letu 1916 je po odvzemu prospekta pa je orglarsko podjetje Brandl namesto Rohrfloete 4' postavil novo Gambo 8'. Ta register je najlepši v vseh orglah. Obenem so se podaljšale piščali v bassonu 8' in se pokrile, da se je dobil Subbas 16', kakor tudi so se pokrile piščali Quintbasa, da se je dobil Octavbas 8'. Vendar se pri Subbasu delo ni posrečilo. Zaradi premale menzure ne odgovarja in ne poje dobro. Boljše bi bilo, da bi se vsaj prve tri piščali C, Cis, D napravile nove, prejšnji C pa bi se postavil na Es, kar bi odgovarjalo menzuri Subbasa, le še bolj krepak bi bil. Octavbas je dober, odgovarja Bordunalu. Ker pa sta bila sedaj kar dva spremena istega značaja: stara Viola di Gamba 8' in nova Gamba 8', se je lani, ko so se orgle uglaševale, Viola di Gamba preintonirala na Salicional 8', kolikor se je pač dalo, ker je piano-register v orglah občutno manjkal. Končno se je še Octav 2' prestavil oktavo višje (namreč samo piščali, spodnja C je prišla na c), tako smo dobili nov 4' register, ki se je preintoniral v Flauto 4', ki je prav živa. Tako so orgle po svojem 'rojstvu' doživele še tri spremembe v dispoziciji. Tudi meh je bil deležen še enih pomožnih škarij, mehač pa novega kazalca v obliki manometra. To zaradi tega, ker nimamo stalnega, ter so nekateri, ki so bili bolj nestrpnega značaja, pomagali še vleči dotični vzvod, ki kaže visokost sape, čemur pa se ta ni protivil in rajši popustil. Potemtakem se je moralo po nekajkrat v letu popravljati. Sedaj pa je kazalec za steklom, ki pa ni vabljev za prste! Tudi to napravo sta vstavila naša domača mosjtra. - Pri vseh teh pomlajevalnih operacijah imajo sedaj orgle nastopno dispozicijo:

Manual	06 Flauto 4'
01 Gedeckt 8'	07 Mikstura III
02 Bordunfloete 8'	Pedal
03 Gamba 8'	08 Subbas 16'
04 Salicional 8'	09 Bordunal 8'
05 Principal 4'	10 Octave 4'

Tako so orgle po danih možnostih restavrirane, ter bodo še precej časa služile svojemu namene, čeprav so jih že 'na smrt' obsojali."¹¹

Ker so te orgle začele leta 1990 odpovedovati, so naročili nove pri mojstru Jenku v Ljubljani. Imajo 13 registrov, traktura pa je pnevmatska. Igralnik je pred orglami v korni ograji. Organist je obrnjen tako, da gleda proti orglam in kaže oltarju hrbet. Kot pri vseh orglah iz novejšje dobe obsegata manuala štiri in pol oktave, pedal pa dve celi in d1.

I Manual
 01 Principal 8'
 02 Dolce 8'
 03 Burdon 8'
 04 Oktave 4'
 05 Mixtur III

II Manual
 06 Flavta 8'
 07 Viola 8'
 08 Kopula 4'
 09 Kvinta 2 2/3'
 10 Picolo 2'

Pedal
 11 Subbass 16'
 12 Oktavbass 8'
 13 Koral 4'

Dekanija Murska Sobota

1. Cankova. V tej cerkvi je naredil orgle Mathäus Mauracher iz Gradca. Čas izdelave ni znan, ker pa je traktura pnevmatska, lahko sklepamo, da so bile narejene v tem stoletju. Igralnik ima zveze: Oberoktavcopel, Unteroktavcopel, Pedalcopel.

Manual
 01 Principal 8'
 02 Gedeckt 8'
 03 Salicional 8'
 04 Octave 4'
 05 Flöte 4'
 06 Mixtur 2 2/3'

Pedal
 07 Subbass 16'
 08 Octavbass 8'

2. Dolenci. Leta 1982 je za to cerkev naredil orgle Anton Jenko iz Ljubljane kot opus 177. Traktura je pnevmatska.

Manual

- 01 Principal 8'
- 02 Bordun 8'
- 03 Dolce 8'
- 04 Traverzna fl. 4'
- 05 Salicet 4'
- 06 Octave 2'
- 07 Mixtura

Pedal

- 08 Subbass 16'
- 09 Bourdonal 8'

4. Grad. Orgle je naredila madžarska firma Pepper Vander estia. Traktura je mehanska s sapnicami na poteg.

Manual

- 01 Principal 8'
- 02 Gamba 8'
- 03 Flavta 8'
- 04 Bordun 8'
- 05 Principal 4'
- 06 Rohr flöte 4'
- 07 Octav 2'
- 08 Mixtur 2x

Pedal

- 09 Subbass 16'
- 10 Violonbass 8'

5. Kančevci. Orgle je naredila firma Angster I. és Fia. Traktura je mehanska. Igralnika je spredaj v korni ograji. Manubriji so nad klaviaturo. Tam je tudi napis izdelovalca orgel. Manual vsebuje štiri cele, pedal pa dve celi oktavi. Veliko piščali manjka, igranje ni mogoče.

Manual

- 01 Bordun 8'
- 02 Principal 8'
- 03 Flavta 4'
- 04 Superoctava 2'
- Vocant

Pedal

- 05 Aperta bass 8'

7. Markovci. Orgle je naredila madžarska firma Angster es Fia, Pecset. Traktura je mehanska s sapnicami na poteg.

Manual

- 01 Principal 8'
- 02 Bourdon 8'
- 03 Salicional 8'
- 04 Silvestina 8'
- 05 Flauto travers 4'
- 06 Principal octav 4'
- 07 Mixtur 3 x 2 2/3

Pedal

- 08 Subbass 16'
- 09 Flautobass 8'

8. Martjanci. V tej cerkvi najdemo orgle neznanega mojstra iz prejšnjega stoletja.

Manual

- 01 Viola gamba 8'
- 02 Geigenprincipal 8'
- 03 Gedeckt 8'
- 04 Octav 4
- 05 Flavto dolce 4'
- 06 Mixtur 3 x

Pedal

- 07 Subbass 16'
- 08 Principalbass 8'

9. Murska Sobota. Prvotne orgle za to cerkev je naredila madžarska firma Rieger Otto iz Budimpešte kot opus 1690 leta 1912. Imele so 11 registrov v prvem manualu, devet v drugem in pet v pedalu. Traktura je bila pnevmatska. Leta 1992 so kupili nove orgle pri mojstru Antonu Škrablu v Rogaški Slatini. Vsekakor je bilo to veliko in zahtevno delo. Načrt za orgle je naredil orglarski mojster Alois Ditrich iz Dillingena v Nemčiji. Intoniral jih je orglarski mojster Paul Rohne iz Mellersdorfa na Bavarskem v Nemčiji. Imajo mehansko trakturo s sapnicami na poteg. Registrov je 37 in so razdeljeni na tri manuale. Tretji manual je v žaluzijah. Igralnik je v sredini kora.

I Manual

- 01 Rohrflöte 8'
- 02 Prestant 4'
- 03 Schweizerpferfe 4'
- 04 Nasard 2 2/3'
- 05 Schwegel 2'
- 06 Quinte 2 2/3'
- 07 Cromorne 8'

II Manual

- 08 Bourdon 16'
- 09 Principal 8'
- 10 Gemshorn 8'
- 11 Salicional 8'
- 12 Octav 4'
- 13 Flavta 4'
- 14 Quinte 2 2/3'
- 15 Octav 2'
- 16 Kornett 5+. 8'
- 17 Mixtur 5+. 1 1/3'
- 18 Trompete 8'

III Manual

- 19 Bourdon 16'
- 20 Violin Principal 8'
- 21 Bourdon 8'
- 22 Salicet 8'
- 23 Vox celeste 8'
- 24 Principal 4'
- 25 Traversflöte 4'
- 26 Picolo 2'
- 27 Terz 1 3/5
- 28 Mixtur 4 + 2'
- 29 Hautbois 8'

Pedal

- 30 Principal 16'
- 31 Subbass 16'
- 32 Octavbass 8'
- 33 Cello 8'
- 34 Chorallbass 4'
- 35 Mixtur 4+. 2 2/3
- 36 Fagott 16'
- 37 Posaune 8'

11. Pertoča. Leta 1968 je za to cerkev naredil orgle Franc Jenko kot opus 118. Traktura je pnevmatska.

I Manual

01 Principal 8'

02 Fugara 8'

03 Burdon 8'

04 Octava 4'

05 Tercian 1 3/5

06 Mixtura 1 1/3'

II Manual

07 Flauto 8'

08 Celeste 8'

09 Kopula 4'

10 Picolo 2'

11 Quinta 2 2/3

Pedal

12 Subbass 16

13 Kontra 16'

14 Octavbas 8'

15 Koral 4'

Gerlinci. V omenjeni kapeli imajo pozitiv s štirimi registri. Traktura je mehanska. Pozitiv je nastal v 19. stoletju.

Manual

01 Gedeckt 8'

02 Copel 4'

03 Principal 2'

04 Octava 1'

12. Sv. Jurij v Prekmurju. Orgle je naredil Josip Fuiss leta 1929 kot opus 1. To so tudi njegove največje orgle. Traktura je pnevmatska. Igralnik je v sredini kora.

I Manual

01 Principal 8'

02 Gedeckt 8'

03 Octave 4'

04 Mixtura 2 2/3'

II Manual

- 05 Gamba 8'
- 06 Salicional 8'
- 07 Vox celestis 8'
- 08 Flöte 4'

Pedal

- 09 Subbass 16'
- 10 Violonbas 8'
- 11 Flötenbas 8'

13. Tišina. Orgle je naredila madžarska firma Angster. Traktura je mehanska s sapnicami na poteg. Igralnik je v korni ograji. Prospekt je sestavljen iz petih polj. Nastale so v drugi polovici 19. stoletja.

Manual

- 01 Bourdon 16'
- 02 Principal 8'
- 03 Bourdon 8'
- 04 Flüt harmonique 8'
- 05 Salicional 8'
- 06 Capricorno 8'
- 07 Pr. octav 4'
- 08 Viola 4'
- 09 Flavta caspita 4'
- 10 Superoctav 2'
- 11 Mixtur III 2 2/3'

Pedal

- 12 Subbass 16'
- 13 Aperta bas 8'
- 14 Flavta bas 8'

Andrej Ferdinand Malahovski – novi podatki v letu 2020

Jurij Dobravec

Ljubljanski orglar Andrej F. Malahovski (tudi Malahovsky, Malihofsky ali še drugače) je bil protestant in domnevno poljskega plemiškega porekla. Zgodovinarji navajajo, da je bil v katoliško vero krščen leta 1835 v Kranju, in sicer pri svojih 22-ih letih. Živel in delal je v Ljubljani, najprej v Mestu na št. 113 (Rožna steza), kasneje na št. 117, potem na začetku Streliške ulice in še v Šentpeterskem predmestju št. 80. Umril je leta 1887. Poleg orgel so znani njegovi patenti: izboljšane sapnice, stroj za izdelavo furnirja in regulacijski meh za javne plinske svetilke; izboljšal je tudi register Vox humana, ki so mu ga nekateri pripisovali kot samostojen izum. Ladislav Šaban ga po slogu povezuje s Carlom Hessejem, predvsem z njegovim dunajskim obdobjem.

Edo Škulj v pregledu del tega orglarja (*Malahovskega orglarska delavnica, 2013*) našteje 46 del, od tega 5 na Hrvaškem, po enega v Italiji in Avstriji, ostale v sedanji Sloveniji. Kot najstarejše delo omenja devetregistrske enomanualne orgle v Javorju pri Litiji iz leta 1840 (morda je kakšne izdelal že prej), zadnje pa v Šentrupertu na Dolenjskem 1881. Njegove orgle za Šmartno pri Litiji iz leta 1859 so prve znane trimanualne orgle pri nas. Imele so 22 registrov; res je ena klaviatura služila le oboi.

V razpravi bomo dosedanjemu vedenju dodali nekaj novih lokacij in informacij: **Kranj - Rožnovenska 1843, Borovec na Kočevskem 1863, sapnica s stožci 1863, Celovec (Klagenfurt) – kapucini 1865, Celovec – evangeličani 1866, velike orgle na neznani lokaciji 1866, Žitara vas na Koroškem (Sittersdorf) 1866, Stallhofen pri Zgornji Beli na Zgornjem Koroškem, Dobrla vas (Eberndorf) 1867, Knežak 1868, Beltinci 1869 in Jezersko 1872.**

Članek je pripravljen v spomin orgelskemu navdušencu, župniku Janezu Hamu (1934–2020), za nikoli dokončane pogovore o zgodovini slovenskih orgel. Za sodelovanje na terenu gre zahvala koroškemu poznavalcu orgel Andreju Feinigu.

Kranj – Rožnovenska 1843

Laibacher Zeitung (23.09.1843, številka 76) in Intelligenzblatt zur Laibacher Zeitung (26.09.1843, številka 115) sta mojstru objavila oglas, ki je z današnjega stališča nekoliko samovšečen. Očitno je besedilo napisala tretja oseba po nareku.

Priporočilo

Zdaj, ko je novi orglar v Ljubljani imel srečo in v zadnjih treh letih po naročilu cerkvenih predstojništev bil udeležen pri 16 orglah na Kranjskem, bodisi pri dokončanju ali postavljanju, in od tega pri štirih novih orglah, konkretno pri nedavno postavljenih, ki jih najdete v Kranju, se označuje za izvežbanega v umetnosti in obrtništvu, zlasti pri izdelavi v teh krajih še redkih registrov in posebnih mehanizmov, pa tudi pri intoniranju in mehaniki izdelanih glasbil; tako verjame, da je iz teh delovnih izkušenj in izkazane zanesljivosti pri delu, vreden zaupanja častitljivih naročil s strani cerkvenih predstojništev za izdelavo novih ali popravilo starih orgel, kot tudi uglaševanja, vse dobro in kakovostno narejeno za najnižjo ceno.

*Andreas Ferdinand Malihofski, izučen orglar,
stanujoč na Rožni stezi št. 113 v Ljubljani.*

Andrej Lenarčič in Edo Škulj sta ob restavriranju teh orgel leta 1987 ugotovila, da jih je okrog leta 1857 po vsej verjetnosti naredil

Kranj, Rožnovenska cerkev, igralnik. (jd)

Ferdinand Malahovski, saj so zelo podobne posebno orglam v podružnični cerkvi sv. Florijana v Ljubljani. Dopis zdaj priča, da so starejše in izdelane pred šentflorjanskimi. V 60-ih letih, morda ravno 1857, so bile popravljene in predelane, kar je sklepati iz vesti v časniku . Kmetijske in rokodelske novice (22.03.1871, letnik 29, številka 12):

Iz Kranja 16. marca. (Očitna pohvala.) Ferd. Malahovsky, orglarski mojster v Ljubljani, je v tukajšnji podružnici Matere Božje v Rožnikranci, kot začetnik nove orgle naredil. Bile so takrat res delo začetnika, kar je sam spoznal in tudi večkrat obžaloval. Reči se vendar mora, da ni bil edini kriv slabega dela. Pred nekaj časom mu je bilo mogoče to skazo popraviti, kar je prav z veseljem storil. Prenaredil je vse orgle, cinaste pišali na novo vlil in vse drugo tako popravil, da so zdaj prav kakor nove, dobre orgle, močnega, pa prijetnega glasu, zares mojstersko delo. – Zato in tudi zavoljo nizke cene prenarejanja mu gre očitna pohvala, ktera naj ga farnim srenjam kot izvrstnega umetnika v svojem delu posebno priporoča.

Oba dopisa verodostojno kažeta, da je bil Malahovski v orglarstvu samouk. Eden z njegovimi lastnimi besedami, drugi z besedami uporabnika. Začetno bahanje mu je konkurenca še več desetletij javno očitala, čeprav z rezultati dokazuje veliko mero inovativnosti in sledenja tehničnim trendom po svetu. Iz ohranjenih orgel je razpoznavna tudi njegova izstopajoča sposobnost intoniranja.

Borovec (Morobitz) 1863

Kaplan Johann Krischa (morda Janez Križaj) je v Laibacher Zeitung 28. maja 1864 napisal dokaj oster odgovor anonimnemu piscu, ki je dober mesec prej kritiziral Malahovskega delo.

V Laibacher Zeitung št. 77 z dne 6. aprila, na str. 647, je objavljen prispevek anonimnega dopisnika, ki gospodu orglarju Ferdinandu von Malahovskemu kvari dobro ime. Pisanju dodajam naslednji komentar.

Gospod v. Malahovski je poleti 1863 v novozgrajeno župnijsko cerkev v Borovcu postavil nove orgle s 14 registri (v pedalu 16' odprt). Vsakdo, ki je doslej igral ali slišal te orgle, bo priznal, da delo hvali mojstra. Upoštevati je treba, da so

omenjeno cerkev začeli graditi 1860 in jo dokončali 1862; izvedenci vedo, da je taka nova cerkev vlažna. To se je zlasti pokazalo preteklo zimo. Kljub razmeram, so orgle do danes ostale brezhibne in tudi ob hladu in vlažnosti in kljub temperaturnim nihanjem sta se igralna in registrska mehanika odzivali normalno.

Če Malahovski vanje ne bi vgradil novih iznajdb, bi bile orgle v takšnih razmerah neuporabne, kakor je to primer pri mnogih starejših orglah. Malahovski je v orgle vgradil tudi en sam meh, ki ga trinajstletni deček z lahkoto goni enoročno, dovaja pa zadostno količino zraka. Ko Anonimni navaja da je »domnevna inovacija bila že dolgo znana, a so jo opustili in jo celo Rumpel odklanja,« le dokazuje, da omenjeni orglar ni bil zmožen povezati teorije s prakso, kar pa je Malahovskemu kot prvemu zelo dobro uspelo. V tem smislu bi Anonimnega popravil, da je »Malahovskemu uspelo, kar so drugi orglarji opustili,« oziroma sploh niso vedeli. Prav tako pravi, da orglar »ne more dokazati, da se je obrti sploh izučil.« Za to izjavo bi Anonimni moral podati dokaz. Kako naj bi človek, ki ne obvlada svoje obrti, bil zmožen narediti takšna dela kot so omenjene orgle? Le enkrat je treba videti, kako Malahovski pri uglaševanju z uro v roki meri disonančna nihanja (v minutah pri velikih piščalih), glede na rezultat delček piščali prireže, in ta potem da običajno želeni ton.

Razlog, da njegove piščali pojo tako čisto je, da zgornja ustna ni pretirano obrezana in le delno navznoter upognjena. Ton je prijetno čist, izgovorjava pa natančna itd. Malahovski dokazuje, da je natančno preučil teorijo umetnosti izdelave orgel in kot praktičen obrtnik ve, kako teorijo vpeljati v prakso.

Vsakomur, ki iz zavisti noče videti dobrega, ali morda zato, ker Malahovski ni imel te sreče, da bi bil rojen kot Slovan, ne preostane nič drugega, kot da še »nadaljnjih 20 let nos viha«. Ob jasni zavesti lahko Malahovskega vsem cerkvenim upravam priporočimo kot pravega mojstra v umetnosti izdelovanja orgel.

Poleg njega tudi gospoda Matija Tomc in slikar Joh. Wolf zaslužita posebno pohvalo. Prvi je omenjeni cerkvi naredil glavni oltar in res izvrjne okvire slikam križevega pota,

slednji pa oltarno sliko in slike 14-ih postaj. Delo naredi globok vtis in je v splošno zadovoljstvo. Janez Križaj, kaplan.

Iz dopisa izvemo, da so orgle imele 14 registrov in ne sedem, kot si je pol stoletja kasneje zapisal Stanko Premrl v rokopisni razpredelnici Statistike. Nadalje izvemo natančnejšo letnico postavitve, to je 1863. Ko govori o iznajdbah, misli na meh in zlasti na sapnico, ki se je v zahtevnih klimatskih razmerah bolje obnesla. O tej sapnici bo govora v naslednjem poglavju.

Poleg tehničnih zadev je za zgodovino pomembno, da je kaplan Križaj, očitno kar dobro seznanjen z orglarskim delom, opisal, kako je Malahovski prišel do znanja in predvsem kako je znanje uporabljal pri intoniranju. Pisec, ki ga Križaj zavrača, sicer ni povsem anonimen. Je znanec Franca Ksaverja Deva, orglarja, ki se je prav pri Malahovskem učil mizarstva. Dev sam sicer navede, da je pisanje prejel od neimenovanega avtorja.

Iz dopisovanj je slutiti tudi nasprotovanja ter različne poglede na orglarstvo, na pridobivanje znanja, na družbeni status, narodno ali jezikovno pripadnost in podobno.

Sapnica s stožci 1863

Začetki sapnice s stožci segajo v drugo četrtino 19. stol., ko jih je razvilo inovativno podjetje Walcker v Ludwigsburgu; preproste oblike so sicer znane že iz konca 18. stol. Doslej je veljalo, da se je sapnica s stožci na Slovenskem začela uveljavljati po objavi razprave *Sostava orgelj* Ignacija Zupana v Cerkvenem glasbeniku leta 1882. Inovacijo je spoznal med svojo učno dobo pri Riegerju na Češkem. Zupanove orgle v Jelšanah naj bi bile v sedanji Sloveniji prve s stožci.

Pismo Janeza Križaja o orglah v Borovcu govori, da so kljub razmeram »orgle do danes ostale brezhibne in tudi pri hladni vlažnosti in kljub temperaturnim nihanjem sta igralna in registrska mehanika delovali normalno,« takoj naprej pa, da orglarji odklanjajo inovacijo. Iz besedila je razvidno, da je šlo za pristop, ki dotlej v orglarstvu še bil uveljavljen. Iz sočasnega dopisovanja v časopisih je mogoče sklepati, da je šlo za sapnico s stožci.

Poglejmo si ozadje Križajevega zagovora Malahovskega. Najprej bomo primerjalno preučili pohvalo v Novicah, potem pa grajo v Laibacher Zeitung, na katero se je Križaj skliceval.

V Novicah je 30. marca 1864 pisalo o inovativnosti Malahovskega delavnice. Pisec zlasti izpostavi sapnico brez vzmeti, »brez peres«, kot pravi.

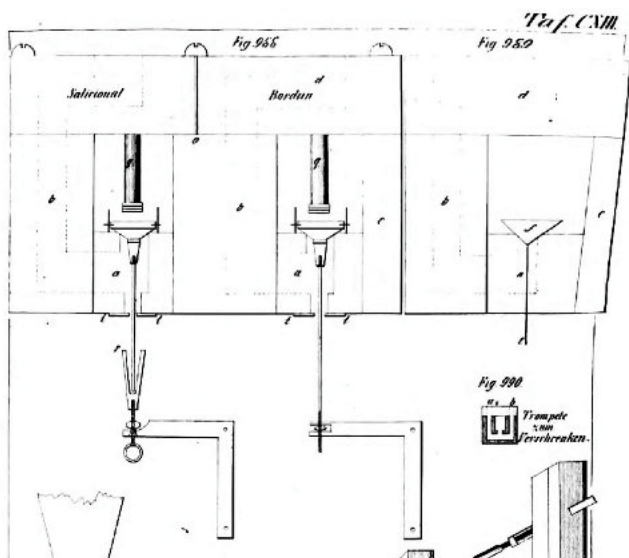
*Ker ravno govorimo o cerkvenem petji, nas veseli važno popravo na orglah svetu oznaniti, ki jo je iznajdel naš ljubljanski orglar g. Ferd. Malahovsky in za katero bode vzel c. k. privilegijo. Najbolji izvedenci naši, med katerimi tudi peševodja čitavnice naše gosp. Fabjan, že iz Prage nam po slavnem gosp. J. L. Zvonarju, direktorju Sofijne akademije, pohvaljen izvrstni orglavec, so preiskali novo Malahovskovo iznajdbo in mu podali sledeče spričalo: „Iznajdba gosp. Fr. Malahovskega – čisto nov sapnik (Windlade) – ima veliko imenitnih prednost ne le pred navadnimi starimi, ampak tudi pred najnovejšimi Walkerjevimi in Haasovimi. **Ventili vseh teh sapnikov so čisto brez peres, pa njegovi imajo vrh mnogih drugih še tudi to prednost, da sapo brez vseh toliko škodljivih ovinkov naravnost v piščali spuščajo. Dasiravno pride toliko ventilov na vsako tasto, kolikor spremenov je dotičnemu manualu odločenih,** je vendar igranje pri 18 spremenih (kolikor se jih pri nas pač malokje, da ne rečemo nikjer, na enem manualu skup ne nahaja) še zmiraj lahneje, kakor na vsakem glasoviru. Pomnoževanje in pojemanje glasu brez nategovanja med rahlo igro zaprtih spremembinih gumbov je tako mikavno in še z veliko manj okolišinami izpeljano, kakor pri Walkerjevih in Haasovih sapnikih.*

Škulj 2013 iz tega besedila sklepa, da pisec govori o »Springlade«, torej o sapnici z vzmetmi, pri kateri imamo načelno po en ventil na eno piščal. Take sapnice so znane na Nizozemskem in iz mediteranskega orglarskega prostora zlasti iz renesanse. Glede na bližino Mediterana je tako prav lahko sklepati – deloma še v povezavi z registrom Vox humana – da je govora o ponovnem odkritju lastnosti tovrstne sapnice.

Vendar je že v besedilu samem navedeno, da ventili nimajo vzmeti. Poleg tega Franc Dev v Laibacher Zeitung 6. April 1864 piše, da je iznajdba narisana v takrat slovitim in splošno uporabljanem orglarskem priročniku nemškega teoretika in organista Johanna Gottfrieda Töpferja.

Prejel sem anonimno pismo, da ga tukaj javno objavljam:

Novice 30. marca razpravljajo o novi napravi, ki naj bi jo izumil orglar gospod Malahovski. Žal mi je, da Novice tako lahkoverno sprejmejo takšno širokoustenje kot iznajdbo in gospoda Fabiana navedejo kot relevantnega umetniškega razsodnika, čeprav on ne presoja niti zvoka niti konstrukcije naprave v smislu, da bi bila v orglarski umetnosti potrjena kot inovacija. Pisanje gospoda Fabiana zgolj potrjuje, da je nekaj malega starih in novejših orgel že videl. S svoje strani lahko potrdim, da je takšna sapnica že dolgo časa poznana in jo praktični orglarji, kot je gospod P. Rumpel v Kamniku, zavračajo. Poleg tega je gospod Malahovski ob svojem izumu nespretno pokazal knjigo, v kateri je njegov izum naslikan. Kako torej gre za nov izum, če ga orglarstvo že dolgo časa prakticira. »Delo naj bi hvalilo mojstra«, vendar če pogledamo in poslušamo Malahovskega dela v ljubljanskem Šempetru in Šentjakobu, tega pregovora ni mogoče uporabiti, ampak njegove lastne besede, ki jih je enkrat izrekel: »to so le moji polizdelki.« Dejansko so že po nekaj malega letih potrebovali temeljito popravilo, pri katerih je bilo treba polovico sestavin zavržeti. Če bi gospod Malahovski orgle res hotel izboljšati, bi

Detajli sapnice s stožci. Johann Gottlob Töpfer – 1855 Atlas zum Lehrbuch der Orgelbaukunst (www.archive.org).

delo najprej moral dokončati in potem sodbo prepustiti izvedencem; posamezni deli so inovacija lahko le za laično javnost.

Iznajdba, ki je omenjena, je že dolgo znana iz Töpferjeve knjige »Lehrbuch der Orgelbaukunst, Fig. 988 – 1025, Weimar 1855,« vendar se v praksi ni obnesla in jo zato vsi kritizirajo. Ta človek nas Slovane že dvajset let vleče za nos, ko prodaja inovacije, ki so jih vsi orglarji že opustili. Prav tako ne more trditi, da se je orglarske obrti izučil, potrdimo lahko le njegovo bahavost. Ostalo bo objavljeno v Novicah.

Fr. X. Deu.

Da časopisne novice dejansko govorijo o sapnici s stožci, ki jo je Malahovski vgradil v Borovec, kažejo naslednji stavki:

- vsaka tipka ima toliko ventilov, kolikor je registrov,
- ventili nimajo vzmeti,
- Malahovski je kazal Töpferjev orglarski priročnik, kjer so ob številkah, ki jih navaja Dev, upodobljeni prerezi te sapnice,
- kaplan Križaj trdi, da orgle ne bi zdržale temperaturnih nihanj in vlage v novozgrajeni cerkvi, če ne bi bile narejene po novem sistemu.

Malahovski je po mnenju piscev Walckerjeve oziroma Hassove iznajdbe še izboljšal in nameraval tudi prijavit patent. Kaj natančno so predstavljale te izboljšave, za zdaj ni znano. Glede patentov pa je doslej znano le, da je imel na urad na Dunaju prijavljen izum regulacijskega meha za plin pri uličnih svetilkah.

Sklenemo torej, da smo na Slovenskem očitno dobili vsaj ene orgle sapnicami s stožci že 1863, torej 17 let prej, kot je bilo doslej znano. V prakso jih je poskusil uvesti Ferdinand Malahovski. Pri njegovih kasnejših ohranjenih orglah vsaj v Sloveniji tega mehanskega sistema ne poznamo. Le domnevamo lahko, da je sapnico s stožci morda vgradil v kakšne od uničenih orgel, npr. v Beltincih, za katere Theodor Elze navaja genialne izume (glej v spodaj). Morda pa je idejo opustil.

Celovec – kapucinska cerkev 1865

Klagenfurter Zeitung je 19. maja 1865 v rubriki Klagenfurter un Provinzial Nachrichte zapisal:

(Nove orgle) Celovec se ponovno bogatejši za nov okras. V kapucinski cerkvi po zaslugi darovalcev stojijo orgle, ki so po presoji izvedencev ene najboljših v mestu. Deset registrov imajo v manualu, in sicer Prinzival 8', Vox humana 8', Viola 4', Flöte 4', Koppel 8', Octave 4', Super Octav 2', Quint in trivrstno Mixtur ter dva odprta pedalna registra Oktavbaß 8' in Kontrabaß 16'. Dispozicija s toliko solo registri je vsekakor zelo uspela, celoten zvok je prijeten za poslušanje, od najtišjih Piano registrov naprej, zlasti pa Vox humana in Gamba. Od preostalih zvokov si ne moremo želeli še več, zlasti pri intonaciji, kjer moramo upoštevati, kako težko je bilo uskladiti starejše in drugače konstruirane piščali z novimi (glede na pogodbo je orglar pedalne in nekatere manualne lesene piščali porabil od starih orgel). Gospod Ferdinand Malahofsky, izdelovalec orgel iz Ljubljane, se s postavitvijo teh orgel ni izkazal le kot izvrsten umetnik, ampak si bo gotovo prislužil veliko prepoznavnost, ki bo odbore spodbudila k novim naročilom.

Melissa Dermastia v svoji diplomski nalogi o celovških orglah leta 2013 navaja, da so sedanje Zaninove orgle nadomestile prejšnje Novakove. Ogrodje prejšnje omare je ohranjeno v samostanskem skladišču. Material in oblika ostankov kažeta, da je bila starejša in drugačna od znanih Novakovih omar.

Celovec – evangeličanska Johanneskirche 1865/1866

Celovski časopis Klagenfurter Zeitung je v soboto, 6. avgusta 1865 pod rubriko Zanimivosti (*Feuilleton*) poročal:

Die Glocken, drei an der Zahl, aus der berühmten Gießerei des A. Samassa in Laibach bezogen, werden Ende dieses Monates hier eintreffen. Auch die Orgel wird in Laibach gearbeitet, und zwar von dem als tüchtigen Orgelbauer bekannten Malahovski, der einige wesentliche Verbesserungen im Orgelbau erfunden hat.

Evangeličanska Johanneskirche v Celovcu. (jd)

Novico o »izdelovanju orgel v Ljubljani po znanem in sposobnem orglarju Malahovskem, ki je v orglarstvu iznašel pomembne izboljšave« je ponovil ljubljanski Laibacher Zeitung deset dni kasneje.

Zapis sicer izrecno ne potrjuje, da je Malahovski orgle tam tudi zares postavil. Vendar oblika omare, pri kateri so elementi podobni omaram v Šentrupertu, v Šmartnem in po drugih krajih, kaže na njegovo avtorstvo.

Obstajajo tudi informacije, da so stare orgle leta 1925 zamenjali za pnevmatske. Poleg tega zgodovina cerkve navaja, da so sedanje orgle Gerharda Schmida bile 1989 (ponekod navedbe 1987) vgrajene v prejšnjo neogotsko omaro. Stranska piščalna stolpa in hrbtni pozitiv sta bila takrat dodana. Schmid je tudi uporabil devet registrov starih orgel, kot je navedel Sepp Strobl na portalu www.orgelland.at. Morda so bile še Malahovskega. Podrobnosti o stari dispoziciji zaenkrat niso znane.

Sedanje orgle je leta 2019 obnovil Tomaž Močnik. Na koncertnem listu je bilo navedeno, da so to zdaj Schmid-Močnikove orgle.

Neznana lokacija, 2 manuala s pedalom in 18 registrov, žaluzije (?) pred 1866

Evangeličanski pastor Theodor Elze se oglašja v Laibacher Zeitung 23. januarja 1866 z lokalnimi (Lokales) novicami o orglah, ki jih je preizkusil. V besedilu ni najti, za katero lokacijo naj bi šlo. Elze je služboval kot pastor v Ljubljani do septembra 1865, ko se je za tri leta preselil v tirolski Merano in kasneje v Benetke. Veliko je potoval.

Th. E. Največje in najmogočnejše glasbilo, orgle, so občudovanja vreden okras cerkva in bogoslužij; njihov čudovit in poln zvok združuje pesem hvale in zahvale vernih kristjanov; njihov resnoben ton sočustvuje z žalostno in prizadeto skupnostjo. Ni treba posebej poudarjati, kako so za naša bogoslužja pomembne so dobre orgle, prav tako kot seveda dober organist. Naj mi bo dovoljeno z nekaj besedami opozoriti na enega naših lokalnih orglarskih mojstrov, gospoda Ferdinanda Malahovskega, in ene njegovih nedavno dokončanih orgel, ki so vredne ogleda vsakega umetnika in ljubitelja umetnosti, mojstra pa delajo prepoznavnega v širših krogih.

Orgle imajo dva manuala in pedal; registri so razporejeni tako, da so trije v zgornjem manualu, dvanajst na spodnjem manualu in trije v pedalu; učinek zvoka polnih orgel je močan in imponanten; igra je tudi z vključenimi zvezami lahka in udobna; izgovorjava piščali natančna. Omenim naj, da se posamezni registri iz kositra, Principal 8', Gamba 4' in Viola 8', odlikujejo po lepem in polnem tonu, kjer bi edino pri violi pričakoval več mehkode. Med lesenimi registri je treba izpostaviti Vox humana 8', ki jo je gospod M. izboljšal.

Kar se tiče mehanike, je pohvalno, da je gospod M. naredil najboljše možno v smislu čistosti, prijaznosti in funkcionalnosti, ter tu in tam tudi svoje prejšnje dosežke izboljšal; naprava za crescendo in decrescendo dokazuje, da je seznanjen z najnovejšimi pridobitvami orglarstva in jih zna tudi s pridom uporabiti.

V Elzejevo zanesljivost glede orgel ne moremo dvomiti. A nobene doslej znane Malahovskega orgle ne ustrezajo v besedilu navedenemu razporedu registrov: 12 v I, 3 v II in 3 v pedalu. Enako število registrov (10 v I, 4 v II, 6 v P) imajo sicer Velike Lašče,

vendar so starejše (1858), kar se težko sklada z Elzejevo izjavo »nedavno dokončanih orgel«. Podobno še vsaj 5 let starejše Vače, pri katerih znano stanje registrske dispozicije iz leta 1915 ni izvirno. Vrhnika je od začetka leta 1858 imela 21 registrov: 13 v I, 4 v II in 4 v P. V Košani iz 1860 so imele 16 registrov 8 v I, 4 v II in 4 v P. V Boštanju, 1862, ki so danes deloma razdrte, imajo 20 registrov: 11 v I, 4 v II in 5 v P; Vox humana je tu v II. Dopusčamo možnost, da pri še kakšnih od orgel sedanji podatki niso izvirni, torej da so kasneje spreminjali dispozicijo, pa o teh posegih nimamo dokumentacije.

Leto poprej so napovedali nove orgle v evangeličanski Johanneskirche v Celovcu. Vendar je povezanost zelo vprašljiva. Prvotna omara je bila relativno majhna in ne bi zmogla 18 registrov. Po poročanju portala koroških organologov www.orgelland.at iz leta 2014, je bila ta omara ob vgradnji novih orgel 1989 dvignjena in dograjena s stranskima stolpoma, narejen je bil nov hrbtni pozitiv ter povsem nove stranske stene in hrbitišče.

Dopis omenja tudi napravo za sprotno spreminjanje dinamike. Doslej ni znano, da bi v katerih orglah na Slovenskem iz tistega časa bile vgrajene žaluzije ali kakšne druge oblike mehanskih naprav za stopnjevanje glasnosti.

Žitara vas (Sittersdorf) 1866

Župnik Martin Horvat je v *Farni list Žitara vas (Pfarrbrief Sittersdorf)* oktobra 2014 napovedal obnovo orgel cerkve sv. Helene in v obeh jezikih navedel: »Sedanje orgle je postavil Ferdinand Malahovsky ali učenci njegove delavnice iz Ljubljane leta 1866. Stale so 800 goldinarjev.« Orgle je 2016 obnovil Brane Košir, 1. oktobra pa z glasbo predstavil Tone Potočnik.

Orgle imajo naslednjo dispozicijo: M (C-g3) 01 Principal 8' 02 Gedeckt 8' 03 Orchesterflöte 8' 04 Salicional 8' 05 Vox celestis (c-) 8' 06 Oktave 4' 07 Flöte 4' 08 Quinte 2 2/3' 09 Principal 2' 10 Mixtur III 1 1/3' P (C-d1) 11 Subbass 16' 12 Oktavbass 8' I-P.

Stallhofen pri Zgornji Beli (Obervellach), romarska cerkev »Maria Tax im Mölltal«

Edo Škulj v katalogu orgel Malahovskega povsem na koncu besedila na strani 66 pusti še stavek: »Stallhofen, fara je Obervellach«, brez vsakršnih komentarjev. Drugih podatkov zaenkrat nimamo, neogotska zunanja podoba pa kaže, da bi omara lahko bila njegova.

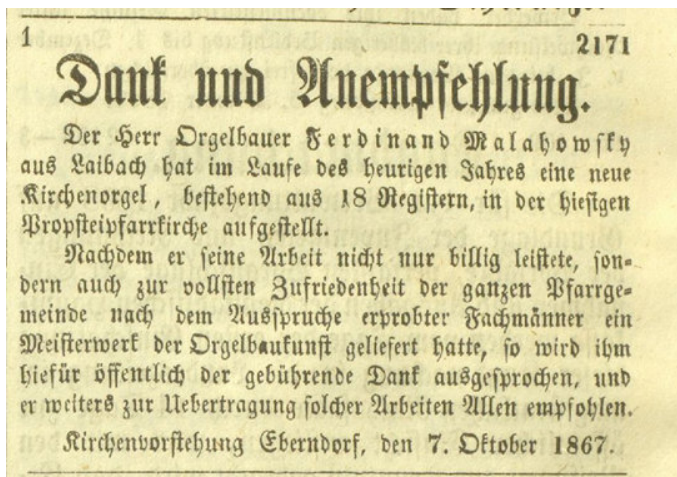

Malahovski-Colaričeve orgle v Žitari vasi. (jd)

Dobrla vas (Eberndorf) 1867

Eberstaller navaja kot avtorja Franca Colariča, 16 registrov in leto 1850. Letnica že v osnovi ne ustreza Colaričevemu življenju, saj se je rodil 1839. Umetnostnozgodovinski katalog DEHIO Colariča prav tako navaja kot avtorja, le leto je tu 1890.

*Orgle v proštjski cerkvi v Dobrli vasi leta 1918 in 1952.
(Vojni arhiv Dunaj in INDOK Ministrstva za kulturo RS)*

Klagenfurter Zeitung, 11. oktobra 1867 piše:

Zahvala in priporočilo. Gospod orglar Ferdinand Malahovsky iz Ljubljane je tekom tega leta v tukajšnjo proštjsko-župnijsko cerkev postavil orgle z 18 registri. Ne le, da nas delo ni veliko stalo, ampak je ta odličen izdelek orglarske umetnosti po mnenju orgelskih izvedencev lahko celi fari v polno zadovoljstvo. Z veseljem mu izrekamo veliko javno zahvalo in njegovo delo vsem priporočamo.

Predstojništvo cerkve v Dobrli vasi, 7. oktobra 1867.

Dokumentacija trenutno ni dostopna, dopis pa služi kot odlično izhodišče arhivskemu delu. Za zdaj lahko o teh orglah nekaj dodatnih podatkov izluščimo iz fotografij. Slika iz avstrijskega vojnega arhiva iz leta 1918 kaže, da so imele samostojeci igralnik, v osrednjem polju pa 6 piščali, kar pri orglah pomeni redko videno asimetrijo. Podobno stanje je vidno na fotografiji Marijana Zadnikarja iz leta 1952, ki jo hrani INDOK slovenskega Ministrstva za kulturo. Danes že bežen pregled v notranjost kaže, da so vsaj trije registri starejši, verjetno ohranjeni iz orgel Malahovskega. Podatek DEHIO, da so Colaričeve iz leta 1890 lahko razumemo, da jih je Franc Colarič takrat popravljaj ali morda predelal.

O še prejšnjih orglah obstaja podatek, da jim je 1848 Peter Rojc zamenjal nekaj registrov. Zato se ponekod pojavljajo navedbe, da je sedanja omara njegova. Vendar kljub rahli podobnosti z bivšo omaro na Trsteniku pri Kranju, z novimi ugotovitvami te navedbe

Orgle v Dobrli vasi danes. (jd)

lahko ovržemo. Te prejšnje orgle so bile do sedanjih Novakovih v bližnjih Kazazah (Edling), rekvizicijski zapisnik 1917 pa o njih navaja, da so stare in slabe.

Sedanje orgle v Dobrli vasi imajo 14 registrov na dveh manualih in so povojno delo Rudolfa Novaka iz Celovca.

Knežak 1868

Vereinigte Laibacher Zeitung 12. junij 1868:

Novo orgle za Knežak pri Ilirski Bistrici je prejšnji teden postavil gospod Malahovsky. Delo ima skupaj 14 registrov, od katerih sta dva lesena, ostali pa kositrni. Posebej pomembna je naprava pnevmatskega uravnalnik, s pomočjo katerega se zračni tlak enakomerno porazdeli po vseh delih orgel in se zato motnje v preskrbi zraka ne pojavljajo. Igranje je zelo lahko, klaviatura je v celoti opremljena z oktavno zvezo, solidno delo pa potrjuje mojstrove sposobnosti in ambicije. Cena orgel je tisoč guldnov.

Dosedanjemu vedenju o teh orglah, ki izhaja iz objav dopisnika Bogomila Z. v Zgodnji Danici leta 1868 in 1869, je dodano nekaj podrobnosti o pnevmatski napravi in oktavni zvezi.

Beltinci 1869

Protestantski pastor in zgodovinar Theodor Elze v Laibacher Zeitung 10. junija 1870, str. 938, piše:

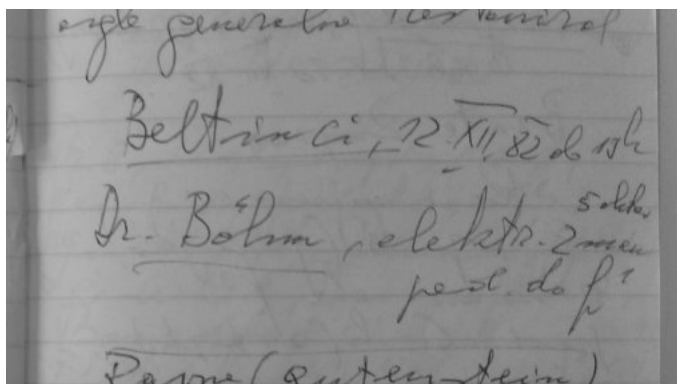
»Orglar, gospod Ferdinand Malahovsky iz Ljubljane je večje orgle napravil za cerkev v Beltincih na Ogrskem (Bellatinc in Ungarn), ki jih je spodaj podpisani pred dnevi imel priložnost spoznati in igrati.

Delo, ki ga sestavljata dva manuala in pedal, je izdelano skrbno in natančno ter ima poln ter močan zvok. Igranje je kar lahko, razen seveda ob vključeni manualni zvezi, ko mora igralec nekoliko močneje pritisniti. Učinek polnih orgel je imponanten. Ob igranju na gambo, flavto ali violo bi si želeli nekoliko nežnejši zvok, ki bi značaju teh registrov bolj ustrezal. Le raznolikost zvočnih barv posameznih registrov in njihovo okusnejše ter občutljivejše mešanje izraznosti namreč lahko pri poslušalcih zbudi in mora zbuditi raznolika duhovna razpoloženja.

Glavno piščalje je sestavljeno iz naslednjih registrov: a) Principal 8', b) Burdon 16', c) Burdon 8') Gamba 8') Viola 4') Octave 4') Flöte 4') Quinte 3') Super-Octave 2') Cornett, l) Nasard, m) Groß-Mixtur. V zgornjem piščalju so naslednji registri: a) Geigen-Principal 8') Nachthorn 8') Flauto traverso 8') Harmonium 8') Octave 4') Viole d'amour 4'. Pedal ima Contra-Baß 16', Octav-Baß 8'-Baß 8' Flöten-Baß 4'. Obseg klaviatur gre kromatično od C do trikrat črtanega g, 56 spodnjih in zgornjih tipk; pedal obsega kromatično oktavo od C in do g. Manuala lahko povežemo; poleg tega je na voljo oktavin-register, ki ga seveda uporabimo le pri polnih orglah. Potrebno sapa zagotavlja transmisijsko mehovoje, ki ga uravnava posebna naprava, imenovana pnevmatski uravnavalnik (pneumatisches Gleichgewicht). Genialni izum gospoda Malahovskega zasluži posebno priznanje, saj omogoča enakomerno porazdelitev zračnega tlaka.

Cena vsega dela je tri tisoč guldnov avstrijske veljave, ker je glede na narejeno, poceni.»

Opis novih orgel je nazoren in vsebuje elemente, iz katerih si lahko predstavljamo zvočno podobo in poustvarjalne možnosti. Elzeju so se nekateri registri zdeli premočni. Verjetno se je orglar prilagodil akustiki dokaj dolge cerkvene ladje in masivnemu oboku

Zapis o elektronskih orglah iz Beltincev v zapuščini Huberta Berganta v Pokrajinskem arhivu Nova Gorica. (jd)

med korom in ladjo. Nekoliko izstopa posebej navedeni oktavin-register (nemško Oktavin-Register). Oktavin sicer običajno pomeni 2' register s principalno osnovo. Vendar tu po vsej verjetnosti govori o superoktavni zvezi. Iz opisa mehovja je razvidno, da je Malahovski prekinil tradicijo klinastih mehov s t.i. dihajočo sapo, in v romantičnem duhu dal prednost enakomernemu zračnemu tlaku.

Zgodovina župnije leta 1956 piše, da so »Orgle stare od nepoznatega mojstra. Bile so večkrat popravljene in povečane. Leta 1924 jih je popravil Josip Brandl iz Maribora, izdelal nove piščalke, nov register Salicional. Potem še leta 1947 in 1953.« Rola navaja:

Škrablove orgle v beltinški cerkvi leta 2016. (jd)

Na koru v Beltincih imajo orgle, ki jih je naredila Madžarska firma: Angster J. es Fia. iz Pecsett. Ohranjeno je samo ohišje, igralnik je odstranjen. « Enako Mateja Semler navaja pripovedovanje organista Andreja Maruše, da naj bi »orgle bile pripeljane iz Budimpešte, da so imele 18 registrov in polovični pedal. Leta 1972 so bile orgle že tako dotrajane, da nanje ni bilo več moč igrati. Nadomestile so jih elektronske orgle.

Iz teh navedb sklepamo na naslednje sosledje:

Malahovskega orgle, mehanske, 2 manuala in 22 registrov, igrale so od 1869 naprej.

Angsterjeve orgle, ki jih je Brandl okrog leta 1924 namestil v Beltince, so imele en manual in 18 registrov; verjetno so všteti pomožni registri.

Elektronske orgle (Dr. Böhm?) med leti 1972 in 1996.

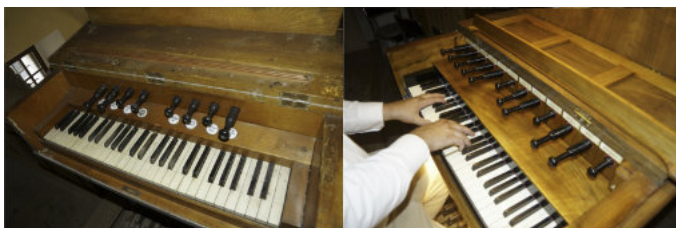
Danes so na koru Škrablove orgle iz leta 1996 z 28 registri na dveh manualih in pedalu.

Zgornje Jezersko 1872

Na Jezerskem imajo tri 'župnijske' cerkve: staro gotsko sv. Ožbolta iz 13. stol., novejšo iz leta 1855, prav tako sv. Ožbolta, in cerkev sv. Andreja (v Ravnah) iz 15. stol. Zdaj je uradno župnijska cerkev le sv. Ožbolt, obe starejši cerkvi pa sta podružnici. Jezersko je do 1918 spadalo pod deželo Koroško in tamkajšnjo cerkveno upravo.

Škulj v knjigi Malahovskega orglarska delavnica orgel pri sv. Andreju na Jezerskem ne beleži. V Orgle Slovenije pa ob orglah v tej cerkvi piše, da so Malahovskega in da »je Franc Goršič naredil leta 1873 nove orgle za novo cerkev [sv. Ožbolta], medtem ko so stare orgle ostale v stari cerkvi. Iz imen registrov sklepamo, da jih je predelal Franc Goršič in jim dodal pedal, saj so bile prvotno 6-registrski pozitiv s 4-čveljsko principalovo osnovo.«

Manuala iz Malahovskega delavnice na Jezerskem in v Žitari vasi. (jd)

Orgle pri svetem Andreju na Jezerskem. (jd)

Časnik Kärntner-Blatt 5. junija 1873 pohvalno piše o novih Goršičevih orglah v farni cerkvi sv. Ožbolta na Jezerskem. Na koncu opisa doda še stavek o cerkvi sv. Andreja: »Zgornje-jezerjani so že lani postavili nove orgle s 5-imi registri, delo mojstra Malahovskega.«

Dosedanje domneve, da so orgle Malahovskega, so tako potrjene. Je pa novost, da so imele prvotno 5 registrov in niso igrale v stari gotski Ožboltovi župnijski cerkvi, ampak so bile izvirno izdelane za cerkev sv. Andreja leta 1772. Župnik Janez Ham, ki je podrobno preučil župnijski arhiv, ni našel podatka, kdaj in kdo bi te orgle nadgradil. Prav tako ni mogel ugotoviti, ali so v stari cerkvi morda kdaj obstajale kakšne orgle.

Danes imajo orgle pri sv. Andreju na Jezerskem 6 registrov v manualu in Subbas. Enotno oblikovani registrski potegi so povsem enaki kot v Žitari vasi, zato sklepamo, da jih je verjetno ista delavnica nadgradila. Morda že Malahovski sam, lahko pa njegov pomočnik in na Koroškem naslednik Franc Colarič.

Sklep

Koroški orgelski krogi so bili v 60-ih letih 19. stoletja nad Malahovskim navdušeni. Poslovno se je dobro znašel v nemških, slovenskih in mešanih farah. Klagenfurter Zeitung je leta 1865 celo

zapisal, da namerava v Celovcu ustanoviti svojo podružnico. Ali je do tega dejansko prišlo, še ne vemo, koroški organolog Andrej Feinig pa domneva, da se je njegova podružnica uresničila v obliki delavnice Colarič. Za zdaj je bilo znano, da sta sodelovanje začela v Glinjah, kamor je Malahovski orgle postavil leta 1869. A se kot pomočnik se pojavlja tudi v drugih krajih. Franc Colarič je sicer na Koroško prišel s Kranjske. Rojen je bil v Selu v župniji Sv. Križ – Podbočje na Dolenjskem.

Na Kranjskem so bila mnenja o Ferdinandu Malahovskem deljena. Njegova inovativnost je križala načrte mojstrom iz obrtniško-tradicionalno naravnane Rumplove šole, ki so ostali na Kranjskem, zanimivo pa, da tudi Devu, ki je marsikatero novosti prinesel iz dunajskih orglarskih šol. Morda je prav to nasprotovanje navedlo Šabana, da je Malahovskega povezal s Carlom Hessejem, ki je med 1835 in 1855 deloval na Slovenskem in Hrvaškem, in ki ga kasneje vodilni dunajski orglarji niso sprejeli medse, zaradi inovativnega združevanja habsburške in beneške tradicije pa ga organologi smatrajo za naslednika Križmanove tradicije.

Literatura

- Dermastia, Melisa. 2013. »Die Kirchenorgeln der Stadt Klagenfurt am Wörthersee«. *BA Arbeit*. Wien / Dunaj: Universität Wien.
- Eberlein, Roland. 2020. *Technik der Orgel*. www.walcker-stiftung.de.
- Gallo, Noel. 2019. The Spring Windchest - 'A Vento' / Die Springlade - 'A Vento'. *ISO Journal*, N° 62, 2019, 36–47.
- Ginhart, et al.. 2001. *DEHIO Kärnten*. Wien: Schroll.
- Howard, David M. 2014. »The Vocal Tract Organ and the Vox Humana Organ Stop«. *Journal of Music, Technology and Education* 7 (3): 265–277.
- Kidrič, Francè: Elze, Theodor (1823–1900). Slovenska biografija.
- Košir, Branko. 2018. »Obnovljene Colaričeve orgle v Šentlipšu (St. Philippen ob Sonnegg, A)«. *Ecce organvm!*, št. 9: 3–14.
- Kuščer, Zdenko. 2000. »Johann August Carl Hesse (Replitz, 1808. - Budimpešta, 1882.)«. V *Die Orgel als Europäisches Kulturgut (Orgulje kao uropska kulturna baština)*, 171–177. Kongressbericht. Varaždin
- Semler, Mateja. 2007. »Orgle v Prekmurju«. *Diplomsko delo – Pedagoška fakulteta*. Maribor: Univerza v Mariboru. ARSORS.
- Strobl, Sepp. 2014. *Orgelland Carinthia*. www.orgelland.at.
- Škulj, Edo. 2009. *Zupanova orglarska delavnica*. Župnija Škocjan.
- Škulj, Edo. 2013. *Malahovskega orglarska delavnica*. Župnija Škocjan.
- Zupan, Ignacij ml. 1882. »Sostava orgelj«. *Cerkveni glasbenik* 5: 27–28; 33–34; 43–44; 59–60; 67–69.

Prevodi nemških besedil so avtorjevi.

Kranj, Malahovskega orgle v cerkvi Rožnovenske Matere Božje. Kot v Dobrli vasi so tudi tu v pročelju parna števila piščali. (jd)

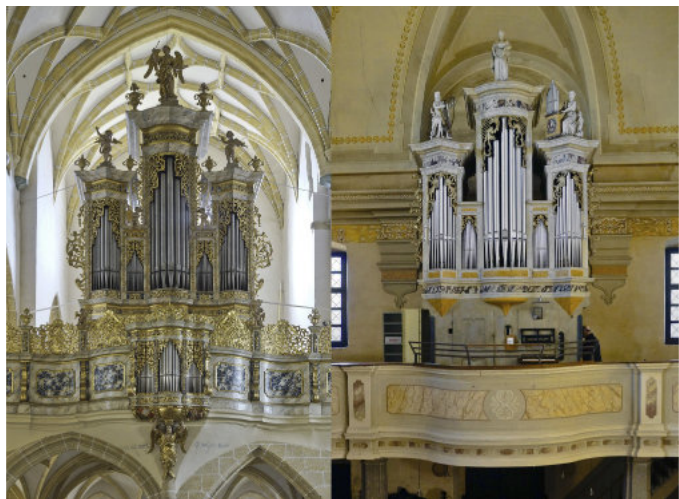
Orglarska rodbina Jäger in baročna orglarska delavnica v Ormožu

Jurij Dobravec

V Alpskem prostoru baročnega orglarstva sledimo tri orglarje s priimkom Jäger.

Andreas, najslavnejši, se je 4. novembra 1704 rodil v Roßhauptnu pri Füssnu (Bavarska) in tam 24. aprila 1773 umrl. Organolog Alfred Reichling piše, da »mu je kakovostno delo zagotovilo široko območje delovanja, zlasti na Tirolskem in na jug do Bozna. Njegove dispozicije so značilno usmerjene k blesku in barvitosti. Bogatemu principalnemu zboru, kjer v diskantu doda tudi terco, se pridružijo prodorni registri, npr. kvintadena, neredko pokrite lesene flaute in ozko menzurirana godala. Večja glasbila imajo fagote in pozavne v manualih in pedalih.«

Orgle J. M. Jägra pri Gospe Sveti in omara orgel v Komnu. (jd)

Johann Martin je deloval na Koroškem vsaj med 1732 in 1744, morda še kasneje. V Celovski špitalski cerkvi je orgle naredil 1732, naslednje leto dobil potrdilo za poroko z Anno Mario Wixler in že 1735 pridobil naziv deželnega orglarja. Po teh letnicah sodeč se je moral roditi v prvem desetletju 18. stol. Kje, še ni potrjeno. Iz leta 1736 so njegove najbolj slavne orgle pri Gospe Sveti, ki so eden

seconda mano e posto in sede, come sembra, dall'
Gottfried Kunadt.

ELENCO DELLE ISCRIZIONI INTERNE

Ludwig Herzog von T...
in den Leipnitz, Organista in
Jofan 1827, wurde dem Meister Johann
Gottfried Kunadt, Orgelmacher in
Laibach, diese Orgel welche gebaut
wurde im Jahre 1755 im Vilach.

Orgle so popravlene na 30 Julija 1860
od mene Mihael Vizizh, Orgelmeistra iz Cern

Na 27 Junia smo dokončali Orgle leta 1861.
Mih. Vizizh.

Popravljal 1899 Valentin Kos iz Celja.

*Pregled napisov v notranjosti orgel v Komnu navaja izvor orgel.
(Giuseppe Radole, zapuščina v arhivu Carl Schmidl v Trstu)*

največjih zvočnih zakladov dežele Koroške. Na dveh manualih in pedalu je 18 registrov. Zanimivo je, da je omara dvojčica teh orgel gosti kasnejše glasbilo v Komnu na Krasu. Tamkajšnji arhivi pričajo, da je omara iz Beljaka iz leta 1755, vmes pa je stala v eni od opuščenih cerkva v Gorici. Ali je J. M. Jäger takrat še živel in bi bil torej lahko naredil te orgle v kakšno od beljaških cerkva, ni znano. Ohranjene so še dvoje njegove orgle: v Kotarčah (Guttaring) in na podružnici v Fratrach nad Jezernico v današnji župniji Seeboden am Millstätter See. Te so bile narejene za župnijsko cerkev v Požarnici na Lurnskem polju (Pussarnitz). Leta 1893 jih je še na prejšnjem mestu nekoliko predelal Franc Colarič.

Cyriacus oziroma Cirijak je tretji Jäger. Hrvaški organolog Ladislav Šaban navaja podatke patra in zgodovinarja Paškala Cvekana iz Ivanjić Grada, da se je rodil v »Roschangenu u

od 1740. v kraju »Roschangenu«
beat Vital Fabian, Ticalas, občan Chaldender u Ormožu
8. 11. 1733. v bosansko andje se do 1739. Teci beat gendi-
tel' orgulja, koji je npravo 1737. občan u Ormožu pa
beatla bio genditel' orgulja, bio je beat Cirijak Jäger,
suen (svaba) iz Roschangena. To su ta bosan gendi-
telji orgulja Ladislavski pravnice, koji su 1737.
postavili orgulje u Ivanjić, posto su ih u Ormožu
iscandile.
Zlonika veri, da su te orgle došla verite, a papa oca

*Pismo Paškala Cvekana Ladislavu Šabanu o Cyriacovem delovanju.
(zapuščina L. Šabana, HAZU, dizbi.hazu.hr)*

Švapskoj« leta 1708. V frančiškanski red je stopil 1737 v Ormožu. Umril pa kot »laicus organifex«, 48 let star, 19 let redovnik, v vojvodinski Kanjiži 1750, danes Srbija. Skupaj z redovnima sobratoma Andrejem Schaumannom in Vitalom Zolnerjem so med leti 1737 in 1740 orgle izdelovali v frančiškanskem samostanu v Ormožu. Od samostana in cerkve, ki je bila večja od sedanje župnijske, je ostalo le nekaj zidov, pravi dr. Branko Vnuk, zgodovinar s Ptujskega muzeja. Bogata knjižnica in nekaj arhiva je v Ivanjić Gradu. V arhivih te cerkve je tudi konkretno zabeleženo, da so njihove orgle »naredili v Ormožu in postavili v Ivanjić«. Tudi vse kasnejše Cyriacove orgle so bile po Šabanovem mnenju narejene za frančiškane: v Virovitico, v Čakovec, Varaždin, Kanjžo in Novo Račo. Vse orgle iz te delavnice so slovele po »strogi baročni dispoziciji« in »izredno prijetnem zvoku«. Orgle v Novi Rači, ki so iz Šabanovega seznama edine ohranjene in opisane knjigi o orglah v Bjelovarsko-križevski škofji, po mnenju njenega avtorja Marka Đurakića verjetno niso iz te delavnice. Glasbilo je bilo kasneje večkrat predelano. Za našo razpravo je zlasti pomemben podatek o 'igralniku na štajerski način', oziroma, da so sredi 19. stol. postavili samostoječi igralnik, ki je nadomestil prejšnjo igralno nišo na bočni strani omare. Kot je avtorju sporočil Đurakić, je bila izvirna

Mala Rača na Hrvaškem pred restavriranjem. (Marko Đurakić)

dispozicija naslednja: Portun 8', Gedeckt 8', Principal 4', Flauta 4', Gedeckt 4', Quinta 2 $\frac{2}{3}$ ', Octave 2' in Mixtura 2f. Pedal (Fagot) je bil dodan kasneje, mehovi pa so bili nameščeni za ohišjem. Orgle so trenutno na restavriranju v delavnici Heferer v Zagrebu.

Mala Rača. Notranjost pred restavriranjem kaže na obsežne predelave. (Marko Đurakić)

Ob raziskovanju se vedno pojavlja več vprašanj kot odgovorov. In iz navedenih imen in udeleženih krajev izhajata predvsem dve. Prvič, ali so trije orglarji s priimkom Jäger povezani, in drugič, ali je ormoška delavnica izdelala kakšne orgle tudi za Slovenijo v sedanjih mejah.

Glede sorodstva prav lahko povežemo Andreasa in Cirijaka. Zapisani imeni krajev »Roßhaupten« in »Roschangen« sta si zelo podobni. Zlasti, če ju vidimo napisani v nemški rokopisni kurzivi, črko »ß« lahko napačno prepoznamo kot »fs« oziroma »sc«, zlog »up« pa zamenjamo za »ng«. Poleg tega kraj z imenom Roschangen

Rdeči Breg na Pohorju: igralnik na bočni strani in notranjost. (Marijan Rola, 1988)

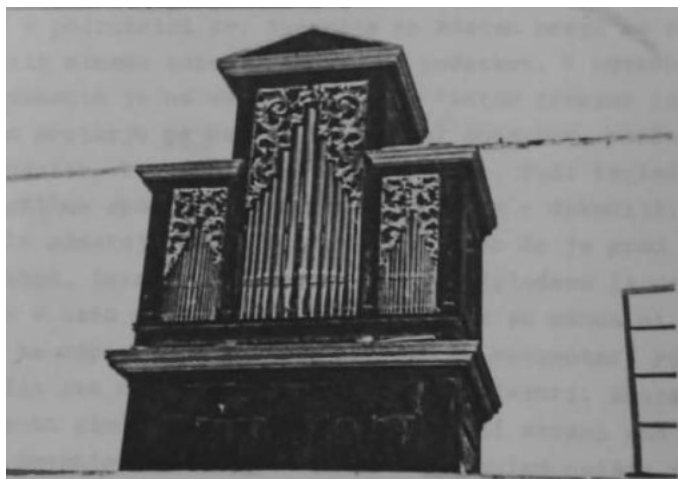
na Švabskem ne obstaja in tudi iz zgodovine ni znano, da bi se bil kakšen tako imenoval. Torej sta bila mojstra zelo verjetno iz istega kraja, bržkone sorodnika, po letnicah rojstva sodeč morda tudi brata.

Za vključitev Koroškega Jägra, Martina Johanna, je zgodovinska logika posredna. Prej si namreč moramo odgovoriti na drugo vprašanje. Imamo v Sloveniji kakšne njihove orgle? Ni dokumentirano, ampak oblika omare v cerkvi na Rdečem Bregu (župnija Sv. Lovrencu na Pohorju) kaže vse podobnosti z omaro iz Požarnice. Podrobno jih je opisal in fotografiral Marjan Rola v svoji diplomski nalogi leta 1989. Upravičeno sklepamo, da so delo iste idejne zasnove, iste družinske tradicije. Po ustnih informacijah iz župnije leta 2016 so na osnovi 'strokovnega mnenja' te orgle nedavno odstranili.

A kako bi orgle lahko prišle iz Ormoža na Pohorje? Zapisana zgodovina te cerkve navaja ustno izročilo, da so oltar dobili ali kupili iz ukinjenega frančiškanskega samostana v Ormožu. Takoj seveda pomislimo, da so jim jožefinski uradniki ob razprodaji cerkvenega imetja za povrh ponudili še orgle. Vendar iz Zgodovine Lavantinske škofije ugotovimo, da je ormoške orgle leta 1786 kupila mariborska mestna župnija. V cerkvi, ki je zdaj stolnica sv. Janeza Krstnika v Mariboru, so pele do Ebnerjevih 1859. Zato sklepamo, da jih je podružnica župnije Lovrenc takrat dobila ali kupila iz Maribora, če seveda niso povsem drugačnega izvora.

Glede avtorstva se pojavlja tudi antiteza, da bi orgle za Rdeči Breg in vsaj pet orgel v drugih deželah ob spodnjem toku reke Drave izdelal celovski Johann Martin. Antiteza je osnovana na pravilu, da kandidat ob vstopu v red prevzame meniško ime. Johann Martin bi torej ob vstopu k frančiškanom leta 1737 prevzel redovno ime Cyriacus in zato ga na Koroškem ne sledimo več. Vendar obstajata vsaj dve dejstvi, zaradi katerih to idejo lahko ovržemo. Prvič, v Aufkirchnu (Santamaria, Blizu Dobiaca na Južnem Tiroskem) leta 1739 in Kotarčah (Guttarnig, na Koroškem) leta 1741 se je pod pogodbo še podpisal kot Johann Martin, torej, še ni bil redovni brat. In drugič, arhivi samostana v Ivanič Gradu pričajo, da je bilo Cyriacovo krstno ime Georg, torej ne Johann Martin.

Če sklenemo. Troje dobro znanih orgel, v Požarnici, v Ormožu in v Mali Rači so prvotno imele ali imajo še danes igralnik ob strani. Temu rečejo strokovnjaki »na štajerski način«. Nedvomno gre za vplive te tradicije s središčem v Gradcu kot štajerski prestolnici, zato jih ta značilnost loči od bavarskih sistemov. Pa to dejstvo izključuje slavnega Andreasa, ki je živel na območju današnje jugovzhodne Nemčije in deloval na Tirolah? Nikakor ne. Orglarji so se prilagajali lokalnim praksam. Če smo pokazali, da je Cyriacus zaradi imena rojstnega kraja povezan z Andreasom, in če je Cyriacus po načinu izdelave in oblikah orgel kot vse kaže povezan

Rdeči Breg 1989. (Marijan Rola, diplomska naloga)

Seeboden, Jägrove orgle v Colaričevi predelavi. (Anon. Creative Commons licenca Wikimedia www.organindex.de)

z Johannom Martinom, potem sta najbrž sorodstveno in idejno orglarsko povezana tudi Andreas in Johann Martin. Po kakovosti orgelskega zvoka pa, kot je zapisano na več mestih, vsi trije.

V Ormožu je torej med leti 1737 in 1740 delovala orglarska delavnica v kateri so baročni mojstri priznanih korenin zagotovo naredili vsaj dvoje orgel: za svojo cerkev v Ormožu in za Ivanjič.

- Armano, Emin. 2005. *Orgulje hrvatskih graditelja: tragom Ladislava Šarana*. Zagreb: Jakša Zlatar.
- Blažeković, Zdravko. 2012. »Glazbeni repertoar u kantualima Konrada Potočnika sastavljenima za sjevernohrvatsku franjevačku Provinciju Svetog Ladislava Kralja«. V *Nova nepoznata glazba. Svečani zbornik za Niksa Gliga (New unknown music. Essays in honour of Niksa Gligo.)*. Biblioteka Posebna izdanja 5. Zagreb: DAF.
- Brenninger, Georg, Gerhard Rieger, in Anton Beil. 1982. *Orgeln in Altbayern*. München: Bruckmann.
- Đurakić, Marko. 2015. *Orgulje Bjelovarsko-križevačke biskupije*. Bjelovar: Biskupijski ured.
- Kovačić, Franc. 1928. *Zgodovina Lavantinske škofije: (1228-1928)*. Maribor: Lavantinski kn. šk. ordinariat.
- Lamut, Brane. 2014. »Nekdanji ormoški samostan manjših bratov observantov v novejši hrvaški literaturi«. V *Zgodovinski zapisi*, XI:33–50. Zgodovinsko društvo Ormož.
- Lebmacher C., Zur Geschichte der großen Barock-Orgel in Maria Saal (Kärnten). *Zeitschrift für Instrumentenbau* 56, 1935/36, S. 18-20.
- Reichling, Matthias, Art. Jäger, Johann Martin. *Österr. Musiklexikon*, Bd. 2, Wien 2003, S. 876.
- Rola, Marijan. 1989. »Orgle v mariborski dekaniji«. Diplomaska naloga. Teološka Fakulteta Ljubljana.
- Strobl, Sepp A., Seeboden/Jäger I-8 Filialkirche St. Wolfgang Seeboden, Hauptorgel der Kirche. www.orgelland.at (2014).
- Šaban, Ladislav, *Jäger Cirijak. Franjevački graditelj orgulja*. Rokopis HAZU, dizbi.hazu.hr, 2020.
- Trebuch, Bernhard. 1986. »Orgeln und Orgelbau Im Bezirk St. Veit an der Glan (Kärnten)«. Dr. Diss., Dunaj / Wien: Univeristat Wien.

Avtor se za ideje in ustvarjalne prispevke pri pripravi članka zahvaljuje Branku Vnuku, Andreju Feinigu in Marku Đurakiću.

Ormož v drugi polovici 17. stol. z župnijsko cerkvijo in francišanskim samostanom. (Georg Matthäus Vischer, *Topographia Ducatus Stiriae*)

ECCCE ORGGAN VVM!